

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/o-ipn/nagrody-i-odznaczenia-ipn/nagroda-kustosz-pamieci-narodo/nagroda-kustosz-pamieci-narodo-6/24257,Helena-Filiponek-19142009.html>
02.03.2026, 12:34

Helena Filiponek (1914–2009)

09.05.2016

Helena Filiponek

Przywódca duchowy ponad 16-tysięcznej Polonii dyneburskiej, nauczycielka i działaczka społeczna, członek „Wachlarza” i AK. Niedawno przyczyniła się do nadania tamtejszej szkole imienia Józefa Piłsudskiego.

Urodziła się 16 maja 1914 roku w wiosce Ostrówka, blisko granicy łotewsko-litewskiej, 12 kilometrów od Dyneburga. Jej dziadek był kolejjarzem, ojciec zaginął na wojnie w rok po jej urodzeniu. Wraz z licznym rodzeństwem była wychowywana w trudnych warunkach przez matkę w środowisku polskim Dyneburga. W 1920 roku zachorowała na gruźlicę kości, pięć lat spędziła w łóżku, z następstwami choroby walczyła przez całe życie.

W latach dwudziestych uczyła się w nowo otwartej szkole polskiej, do której uczęszczało tysiąc polskich dzieci. W latach trzydziestych, gdy na Łotwie prowadzono politykę wynaradawiania

Polaków (m.in. dyskryminowano szkoły mniejszościowe) zapisała się do harcerstwa. Służyła w 18 Drużynie Harcerskiej im. Emilii Plater, zwanej „Platerówką”, często wyjeżdżała na obozy do Polski, gdzie miała okazję poznać Józefa Piłsudskiego. W Dyneburgu działał Dom Polski „Harfa”, gdzie polskie rodziny wraz z harcerzami obchodziły każdego roku rocznice świąt narodowych oraz wspólnie spędzały czas. Śpiewano polskie piosenki, tańczono narodowe tańce, recytowano poezję polskich poetów.

W czasie II wojny światowej Helena Filipionek aktywnie działała w konspiracji. Po wejściu wojsk sowieckich na obszar Polski, w Dyneburgu wylądowały polskie samoloty wojskowe z bazy w Lidzie, przewożąc lotników i ich rodziny. Zaangażowała się w pomoc uciekinierom z Lidy – organizowanie ubrań, leków, przygotowywanie posiłków. Brała udział w akcji wydostawania Polaków z obozów dla internowanych i przerzucania ich przez Morze Bałtyckie na Zachód. W konspiracji miała pseudonim „Basia”. Organizowała pomoc, trudniła się przerzutem paczek, przekazywała informacje. Jako łączniczka poczty partyzanckiej kontaktowała się z harcerzami, którzy przyjmowali skoczków – spadochroniarzy z Anglii.

Podczas okupacji sowieckiej „Basia” zajmowała się tajnym nauczaniem języka polskiego i historii. Jednocześnie władze sowieckie skierowały ją do rosyjskiej szkoły, w której przez rok nauczała dzieci matematyki. Wkrótce nastąpiła okupacja niemiecka. Dzięki staraniom polskiego oficera Aleksandra Sosnowskiego oraz Marii Kropp, Niemcy pozwolili otworzyć polską szkołę, w której aż do zakończenia wojny uczyła języka polskiego.

Po wojnie nie powróciła do nauczania, przez 34 lata pracowała w aptece. Zajęła się ratowaniem materiałów dokumentujących losy Polaków i polskich organizacji na Łotwie. Pieczołowicie przechowywała m.in. spuściznę – w tym rękopisy i korespondencję – swojej nauczycielki, poetki Olgi Daukszy, jednej z najciekawszych osobistości inflanckich, której całe życie nierozdzielnie było związane z polską oświatą, tradycją i kulturą.

Zebrała także kolekcję zdjęć dotyczących m.in. życia Polaków na Łotwie w latach 1915-1945, Drużyny Harcerki im. Emilii Plater, 24. Oddziału AK (Wilno – Karolinowo – Turmonty – Dyneburg). Najcenniejsze ze swych zbiorów przekazała w darze do Domu Polskiego w Dyneburgu.

Za walkę o wolność Polski w okresie okupacji Helena Filipionek została 17 października 1971 r. odznaczona Krzyżem Armii Krajowej. W 1996 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przyznała jej Złoty Medal Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej. Została także uprawniona do noszenia Honorowej Odznaki Żołnierzy Armii Krajowej Okręgów „Wilno” i „Nowogród”. Najbardziej – jak mówiła – ceniła sobie jednak osobiste błogosławieństwo, którego papież Jan Paweł II udzielił jej w 1993 r. podczas pielgrzymki na Łotwę.

Helena Filipionek zmarła 20 marca 2009 r.

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)